

КАФЕДРА ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА БІЗНЕСУ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету

_____ **доц. А.В. Стасишин**

(підпис)

«31» січня 2023 р.

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань : 07 «Управління та адміністрування»

(шифр і назва галузі знань)

спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр і назва напрямку підготовки)

освітня програма: «Фінанси, митна та податкова справа»

(найменування спеціалізації)

освітній ступінь : бакалавр

ЛЬВІВ 2023

Програма навчальної дисципліни «Управлінський облік» для здобувачів вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітнього ступеня бакалавр денної форми навчання.

24 січня 2023 р. – 10 с.

Розробник: Гринчишин Я.М., к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту

Розглянуто та ухвалено на засіданні кафедри фінансового менеджменту
Протокол від 24 січня 2023 р. № 6/1.

Завідувач кафедри
фінансового менеджменту, д.е.н., проф.

_____ Ситник Н.С.

24 січня 2023 р.

**Розглянуто та ухвалено Вченою радою факультету управління
фінансами та бізнесу**
Протокол № 7 від 31 січня 2023 р.

РОЗДІЛ 1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Предмет навчальної дисципліни

Предметом навчальної дисципліни «Управлінський облік» є витрати, доходи, фінансові результати підприємства та його структурних підрозділів (центрів відповідальності).

Мета навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти системи наукових знань з організації та методики управлінського обліку на підприємствах, його вдосконалення з урахуванням передового зарубіжного та вітчизняного досвіду.

Основні завдання

- вивчити суть, принципи і методи управлінського обліку;
- з'ясувати роль управлінського обліку в системі управління підприємством, способи його організації;
- вивчити підходи до класифікації витрат, методи визначення їх поведінки для обґрунтування управлінських рішень;
- набути навичок щодо застосування методів обліку витрат і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) і застосувати їх для прийняття управлінських рішень;
- визначити аналітичні можливості управлінського обліку на основі вивчення методики аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку підприємства;
- з'ясувати можливості застосування релевантної облікової інформації для обґрунтування типових управлінських рішень;
- формування навичок прийняття управлінських рішень на основі інформації про конкретні господарські ситуації;
- розкрити суть контрольної функції управлінського обліку на основі вивчення організації і методики обліку за центрами відповідальності, бюджетування діяльності підприємств;
- вивчити підходи до використання інструментів стратегічного управлінського обліку в менеджменті підприємств.

1.1. Місце навчальної дисципліни в структурно-логічній схемі

Вивчення дисципліни «Управлінський облік» базується на знаннях та уміннях, одержаних студентами в результаті засвоєння дисциплін «Економіка підприємства», «Фінанси підприємств», «Бухгалтерський облік», «Менеджмент», «Бюджетування діяльності суб'єктів підприємництва», «Фінансовий облік», «Фінансова звітність».

1.2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Загальні компетентності
<p>ЗК02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК03. Здатність планувати та управляти часом.</p> <p>ЗК05. Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.</p> <p>ЗК06. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.</p> <p>ЗК07. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК08. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК10. Здатність працювати у команді.</p> <p>ЗК11. Здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).</p>
Фахові компетентності спеціальності
<p>СК01. Здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища.</p> <p>СК03. Здатність до діагностики стану фінансів суб'єктів господарювання.</p> <p>СК09. Здатність здійснювати ефективні комунікації.</p> <p>СК10. Здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення.</p> <p>СК11. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку.</p> <p>СК12. Здатність застосовувати теоретичний та методичний інструментарій для удосконалення інноваційних методів організації фінансових відносин суб'єктів господарювання та використання набутих знань при управлінні фінансами у різних галузях економіки.</p>
Програмні результати навчання
<p>ПР06. Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач.</p> <p>ПР08. Застосовувати спеціалізовані інформаційні системи, сучасні фінансові технології та програмні продукти.</p> <p>ПР10. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем.</p> <p>ПР12. Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у фінансовій сфері діяльності.</p> <p>ПР13. Володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження фінансових процесів.</p> <p>ПР14. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик</p> <p>ПР16. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.</p> <p>ПР25. Вміння використовувати сучасний методичний інструментарій для діагностики фінансового стану підприємств, установ і організацій за видами діяльності, формами власності з метою прийняття ефективних управлінських рішень.</p>

РОЗДІЛ 3. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Номер теми	Назва теми
Тема 1.	Сутність і функції управлінського обліку
Тема 2.	Класифікація та аналіз поведінки витрат
Тема 3.	Системи і методи обліку і калькулювання собівартості продукції
Тема 4.	Системи обліку і калькулювання за повними і змінними витратами
Тема 5.	Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку
Тема 6.	Аналіз релевантної інформації для прийняття управлінських рішень
Тема 7.	Бюджетування на підприємстві
Тема 8.	Облік і контроль за центрами відповідальності
Тема 9.	Стратегічний управлінський облік

РОЗДІЛ 4. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Роль і місце управлінського обліку в системі сучасного обліку та менеджменту. Суть, предмет і об'єкт управлінського обліку. Значення облікової інформації для прийняття управлінських рішень. Вимоги до інформації в системі управлінського обліку. Користувачі облікової інформації. Методи управлінського обліку, їх характеристика. Функції управлінського обліку, їх залежність функцій управлінського обліку від функцій управління. Взаємозв'язок і відмінності фінансового та управлінського обліку. Організаційні аспекти управлінського обліку. Схеми організації управлінського обліку за різних систем обліку. Залежність управлінського обліку від принципів побудови плану рахунків. Загальна, інтегрована, автономна підсистеми управлінського обліку. Історичні етапи формування і розвитку управлінського обліку. Нормативно-правове регулювання управлінського обліку. Інформаційні технології в управлінському обліку.

ТЕМА 2. КЛАСИФІКАЦІЯ ТА АНАЛІЗ ПОВЕДІНКИ ВИТРАТ

Місце та роль витрат виробництва у складі витрат діяльності підприємств. Склад витрат виробництва за П(С)БО 16 «Витрати». Напрями класифікації витрат в управлінському обліку та їх характеристика.

Класифікація витрат з метою оцінки запасів і визначення фінансового результату: вичерпані та невичерпані, витрати на продукцію та витрати періоду; прямі та непрямі витрати; основні та накладні; одноелементні та комплексні; витрати на продукцію (роботи, послуги), витрати на процес та витрати центру відповідальності; елементи витрат та статті витрат; витрати звичайної діяльності та надзвичайні витрати.

Класифікація витрат для прийняття управлінських рішень і планування: змінні та постійні; релевантні та нерелевантні; дійсні та можливі; маржинальні, інкрементні та середні; витрати, які враховуються при прийнятті рішень, витрати, які не враховуються при прийнятті рішень.

Класифікація витрат з метою здійснення процесу контролю та регулювання: продуктивні та непродуктивні; регульовані та нерегульовані; контрольовані та неконтрольовані; в межах норм, відхилення від норм.

Сутність поведінки витрат. Чинники витрат. Оцінювання витрат. Функція витрат. Методи визначення функції витрат. Технологічний аналіз. Аналіз рахунків. Метод вищої-нижчої точки (аналіз діапазону обсягів діяльності). Метод візуальних пристосувань. Регресійний аналіз. Критерії вибору методу функції витрат.

ТЕМА 3. СИСТЕМИ І МЕТОДИ ОБЛІКУ ВИТРАТ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Сутність обліку витрат та калькулювання. Об'єкти обліку витрат та об'єкти калькулювання. Калькуляційна одиниця. Взаємозв'язок та відмінності між обліком витрат та калькулюванням. Поняття й види собівартості.

Класифікація систем і методів обліку витрат і калькулювання та їх характеристика. Методика і техніка калькуляційних розрахунків. Методичні прийоми (способи) калькулювання витрат: спосіб нагромадження (підсумовування) витрат, спосіб розподілу витрат, спосіб прямого розрахунку витрат, спосіб виключення витрат.

Класифікація калькуляцій витрат відповідно до часу складання калькуляцій, рівня узагальнення витрат, рівня охоплення витрат, характеру виробництва продукції, одиниць калькулювання.

Облік і калькулювання витрат за процесами (переділами), його суть, сфера застосування, етапи. Облік і калькулювання витрат за замовленнями. Порівняльна характеристика методів.

Суть нормативного методу обліку та калькулювання собівартості, його переваги та недоліки. Класифікація та аналіз відхилень фактичних витрат від нормативних, як засіб контролю. Система управління витратами на основі нормативів.

ТЕМА 4. СИСТЕМИ ОБЛІКУ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ЗА ПОВНИМИ І ЗМІННИМИ ВИТРАТАМИ

Особливості системи обліку та калькулювання за повними затратами. Переваги та недоліки системи калькулювання за повними витратами. Елементи повної собівартості продукції. Облік і розподіл витрат від браку, інших виробничих витрат та супутньої продукції. Облік і розподіл витрат допоміжних виробництв. Методи розподілу.

Облік прямих затрат. Облік непрямих затрат і порядок віднесення їх на собівартість продукції. Зміст загальновиробничих витрат і їх розподіл між об'єктами калькулювання. Визначення собівартості незавершеного виробництва.

Особливості системи обліку та калькулювання за змінними витратами. Переваги та недоліки системи калькулювання змінних витрат. Принципи калькулювання собівартості за змінними витратами. Порядок формування

собівартості за методом «директ-костинг». Простий директ-костинг. Розвинутий директ-костинг. Особливості визначення фінансового результату в системах обліку та калькулювання собівартості продукції за повними і неповними затратами. Маржинальний дохід у системі калькулювання за змінними витратами.

ТЕМА 5. АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ВИТРАТ, ОБСЯГУ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРИБУТКУ

Мета, завдання та зміст аналізу “витрати-обсяг-прибуток”. Економічна і бухгалтерська моделі аналізу "витрати – обсяг діяльності – прибуток". Поріг рентабельності, запас фінансової міцності та операційний важіль.

Припущення аналізу “витрати-обсяг-прибуток”. Методи аналізу “витрати-обсяг-прибуток”. Точка беззбитковості в натуральних і грошових одиницях. Методи визначення точки беззбитковості: рівнянь, маржинального прибутку, графічний. Обмеження при застосуванні аналізу беззбитковості. Коефіцієнт маржинального доходу та його роль у прогнозуванні показників діяльності підприємства. Аналіз чутливості прибутку до зміни витрат, цін та/або обсягу реалізації. Суть методів: порівняння звітів про фінансові результати, диференціальний аналіз, порівняння маржинального доходу.

Аналіз взаємозв'язку «витрати-обсяг-прибуток» в умовах багатопродуктового виробництва. Запас міцності. Операційний важіль. Структура витрат. Комбінація продажу виробів. Середньозважений маржинальний дохід і прогнозування результатів діяльності підприємства.

ТЕМА 6. АНАЛІЗ РЕЛЕВАНТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Характеристика релевантної та нерелевантної інформації. Критерії релевантності. Вплив релевантної облікової інформації на прийняття рішень. Концепція диференціальних витрат і доходів. Диференціальний аналіз альтернативних рішень. Оптимальне використання ресурсів в умовах обмежень.

Прийняття управлінських рішень. Прийняття рішень у процесі постачання. Рішення щодо розмірів партії замовлень, вибору найвигідніших постачальників. Прийняття рішень щодо прискорення оборотності виробничих запасів. Функціонально-вартісний аналіз. Рішення у процесі виробництва. Прийняття рішень «виробляти чи купувати», щодо вибору найвигіднішої технології виробництва продукції. Прийняття рішень в процесі реалізації. Рішення щодо підвищення прибутковості продукції, надання знижок покупцям, ціни реалізації продукції. Модель прийняття рішень за умов невизначеності.

ТЕМА 7. БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сутність бюджетування, його організація та напрями. Мета і завдання бюджетування. Основні функції бюджетування як методу управлінського обліку. Класифікація бюджетів. Принципи організації бюджетування. Бюджетний період. Складання та взаємоузгодженість бюджетів. Варіанти організації процесу бюджетування та їх характеристика. Створення бюджетного комітету, його завдання. Послідовність бюджетування. Основні стадії цього процесу. Основні складові зведеного бюджету. Операційні і фінансові бюджети, порядок їх складання. Методи розроблення бюджетів. Методика і техніка контролю за виконанням бюджетів. Звіт про виконання бюджету. Призначення і порядок складання гнучких бюджетів. Аналіз відхилень з використанням гнучкого бюджету.

ТЕМА 8. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ЗА ЦЕНТРАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Поняття і класифікація центрів відповідальності. Переваги та недоліки децентралізації управління. Сутність центрів виникнення витрат. Принципи виділення центрів відповідальності. Основні принципи встановлення відповідальності. Принципи обліку, звітності діяльності центрів відповідальності. Використання стандартних витрат. Критерії оцінки діяльності центрів відповідальності. Облік та оцінка діяльності центрів витрат. Облік та оцінка діяльності центрів прибутку. Облік та оцінка діяльності центру інвестицій. Внутрішня звітність, принципи формування. Етапи вибору показників оцінювання діяльності центрів відповідальності та роботи їхніх менеджерів. Організація обліку відповідальності за методом «тариф-година-машина». Поняття про трансфертні ціни та їх застосування. Функції та методи визначення трансферних цін.

ТЕМА 9. СТРАТЕГІЧНИЙ УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК

Поняття стратегічного управління і стратегічного управлінського обліку. Стратегічне планування. Відмінність традиційного і стратегічного управлінського обліку. Групи інструментів стратегічного управлінського обліку. Інструменти стратегічного управлінського обліку витрат: калькулювання собівартості за видами діяльності, калькулювання життєвого циклу продукту, калькулювання на основі якості, система «якраз вчасно», таргет-костинг, кайзен-костинг, калькулювання на основі ланцюга цінності. Бенчмаркінг і збалансована система показників в системі стратегічного управлінського обліку. Прийняття стратегічних рішень. Аналіз конкурентів і клієнтів.

РОЗДІЛ 4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV / зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до складання фінансової звітності, затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 73 від 7.02.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29.11.99 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
7. Атамас П.Й. Управлінський облік: навч. посіб. Дніпропетровськ: Центр навчальної літератури, 2006. 440 с.
8. Голов С.Ф. Управлінський облік: підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 534.
9. Лень В.С. Управлінський облік : підручник. 2- е вид., випр. Київ: Каравела, 2017. 260 с.
10. Партин Г.О., Загородній А.Г., Ясінська А.І., Воскресенська Т.І. Управлінський облік: підручник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. 340 с.
11. Управлінський облік : навч. посіб. / Л.В. Гуцаленко та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 370 с.
12. Фаріон І.Д., Писаренко Т.М. Управлінський облік: підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 792с.
13. Шевців Л.Ю. Управлінський облік : навч. посіб. Львів : Растр-7, 2022. 642 с.

Допоміжна література

14. Ахновська І. О., Болгов В. Є.. Управління витратами: навч. посіб. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 156 с.
15. Бюджетування зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. / Кузьмін О.Є. та ін. Львів : Видавництво «Растр-7», 2014. 242 с.

16. Дерій В.А. Витрати і доходи підприємств у системі обліку та контролю : монографія / В.А. Дерій. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2009. – 272 с.

17. Задорожний З.-М.В., Омецінська І.Я., Богуцька Л. Т. Управлінський облік: приклади, задачі, тести: навч. посіб. 2-ге вид., доп. і перероб. Тернопіль : ВПЦ «Університетська думка», 2020. 211 с.

18. Кузьмін О.Є., Когут У.І Управління витратами на підприємствах: навч. посіб. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014. 244 с.

19. Михальська О.Л., Швець В.Г. Управлінський облік та аналіз виробничих витрат : монографія. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2019. 228 с.

20. Нападовська Л.В. Управлінський облік: підручник. 2-ге вид., доопрац. та допов. Київ : КНТЕУ, 2010. 647с.

21. Огійчук М.Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: підручник. Київ : Алерта, 2016. 1040 с.

22. Пилипів Н.І., Максимів Ю.В., П'ятничук І.Д. Управлінський облік: навч.-метод. посіб.для самостійного вивчення дисципліни. Івано-Франківськ, 2018. 380 с.

23. Шевців Л.Ю. Логістичні витрати підприємства : формування та оцінювання : [монографія] / Л.Ю. Шевців, І. Петецький. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 244 с.

24. Atrill P., McLaney E. Management Accounting for Decision Makers. Sixth Edition. Harlow : Pearson, 2009. 535 с.

25. Shim J.K., Siegel J.G. Budgeting Basics and Beyond. Hoboken : John Wiley & Sons, Inc., 2005. 414 p.

Ресурси мережі Інтернет

1. Законодавство України. URL: <https://www.rada.gov.ua>.
2. Сайт Державної служби статистики України: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Сайт Міністерства фінансів України. URL: www.minfin.gov.ua.
4. Гільдія фінансових аналітиків і ризик-менеджерів. URL: <http://www.gifa.ru>
5. Фінансово-бухгалтерський портал «Дебет-Кредит». URL: <http://www.dtkr.com.ua>
6. Фінансовий аналітик-сервіс (компанія FA Service). URL: <http://www.cfo.ua>.